

Odlomak „Nemoć služenja dobroti“

Odlomak iz knjige **Razgrni uvelo lišće**, drugog romana Branke Gajović
(*Energoprojekt InGraf*, Beograd, 2002, str. 111–115)

– U tom njenom ratu – žestoko kreće Kaća – jedino izvesno jeste uzaludno trošenje umne i fizičke snage i racionalno raspoređenog vremena jer se Sonja samo vrti u krugu sporenja oko nastale moralne krize. Njena lična odbojnost prema toj strani sveta, gorčina i kivnost na tu daleku zemlju pomažu joj da se suprotstavi pustošenju vlastitoga mentaliteta, i da napada mentalitet onih koji teže za postizanjem moći. Slažem se da je stremljenje tom cilju samo po sebi zlo koje će porobiti čovekov duh i njegovu dušu, a već je nanelo veliku nesreću čovečanstvu. Težnja ka moći zbog nje same upravo je odraz slabosti uma koji bi da ruši, izopačuje, zloupotrebljava snagu rasuđivanja i unesrećuje ljude. Ta nemoć služenja dobroti postojala je u svim vremenima i svim civilizacijama. Nju nisu izmislili stanovnici zapadne hemisfere. Zato mislim da Sonja preteruje u osudi samo jednog dela sveta. Zapadnjaci samo prednjače u stilu i količini zastrašivanja. A da su uobrazili da su nesavladivi, to stoji.

– Moja uzvišena slovenska duša i moj nemirni balkanski duh ne trpe tu zapadnjačku aroganciju i prepotenciju svetskih moćnika – buntovno će Milan – i zato Sonji držim stranu. No, iako sam buntovnik, u mojoj pobuni je u osnovi pacifistička poruka usmerena protiv isključivosti goropadnog sveta koji svoju nepokornost naziva inatom. E pa, u inat svetu, ne dopada mi se novi svetski poredak. Svetski moćnici su veliki u ambiciji da pokore sve narode naše planete, a ja nisam mali zato što ne odobravam takvu ambiciju. Nije dovoljno da budeš materijalno i intelektualno moćna da bi bila velika. Veliki umovi sveta veliki su u tolikoj meri ukoliko se neke svoje moći odriču, da ne bi štetili čovečanstvu. Nije istina da je pametno i dobro da činimo sve što možemo. Ako smo u stanju da nešto uradimo, onda to ne znači da i moramo uraditi... Pogrešno je da činimo nešto što znamo ili možemo samo zato da bismo pokazali da to znamo, odnosno možemo, ako to činjenje druge ugrožava. Veličina duha i razuma ogleda se u odricanju. Veliki naučnici moraju da unište sve što je pogubno za čovečanstvo, a ne da namerno tragaju za nečim što bi uništilo ceo svet. Naučnici ne smeju da dopuste da ih iskorišćavaju oni koji su na nižem intelektualnom nivou. Ako se to desi, ko je onda tu pametniji? Gde je tu pamet kad se da drugom da je zloupotrebljava? I šta znači veliko naučno otkriće? Koji kriterijum određuje da je nešto veliko? Ako naučnici imaju mozga da iskonstruišu briljantnu novotariju, a nemaju pameti da shvate korisnost ili pogubnost njene upotrebe, onda se pitam – šta će nam takvi naučnici? Njihova genijalnost onda postaje municija jednog velikog oružja koje se zove bezumlje. Težnja pojedinaca ka pukoj moći vodi bezumlju. To je opasnije od svakog „umlja“. To se videlo u Drugom svetskom ratu. Sumanuti atomski fizičari mirno su kovali zaveru o uništenju sveta. Oni koji su imali novaca podgrejavali su taštinu tih umnih velikana ili velikana uma, i bodrili ih da nikako ne posustanu, zbog viših ciljeva. Pitam se samo kakvih i čijih ciljeva. To što se umovima niko nije mešao u epruvete, retorte i mikroskope, to mi je jasno. Ali to što se

umovi nisu umešali u politiku moćnika kad su tako pametni, i nisu ih odvratili od bezumlja, e to mi nije jasno... Pa ko onda vlada svetom: pametan ili drzak? Da li je moć pitanje pameti ili drskosti? Albert Ajnštajn je lepo upozorio svet: „Oslobođena snaga atoma promenila je sve izuzev našeg načina razmišljanja... Nama je potreban suštinski nov način razmišljanja da bi čovečanstvo opstalo?“ Ovo upozorenje ne znači ništa drugo nego da se pre svega moraju izmeniti strukture moći... Onaj ko nije shvatio istinu da je moderna tehnologija uverljivo dokazala čovečanstvu strašnom osvetom u obliku nuklearne bombe da je kadra učiniti sve novcem i za novac, a ne za dobrobit i prosperitet svih ljudi sveta, taj će živeti u iluziji da čovečanstvo ide napred... Ja ne mogu da stvorim novi svet dok nadire i osvaja demonska sila iz Divljine. I nemam kud da bežim. Osim u svoj privatni izmaštani svet, nemam gde drugde da se denem. Ne mogu ni novog čoveka da stvorim, sem u svojoj mašti, koji bi bio u bliskom dodiru s prirodom, lišen ambicije i pohlepe za bogatstvom, i koji ne bi bio bez duše i identiteta... Zle slutnje bi me mogle odvući u grotlo pakla bez dna, ali ja se ne dam. Zato ne ukidam nadu da će jednoga dana biti moguće preobraziti čoveka i vratiti mu moralni lik. Zato ću doveka ostati pesnik – da pevam i da maštam i širim ljubav, jer svet ne spasavaju ni moć uma, niti telesna snaga, već ljubav – moć ljudskog srca da se drugi vole zbog njih samih a ne zbog kakve koristi koju bi od njih mogli imati. Moć ljubavi je jedina moć koju opravdavam – gotovo u jednom dahu završio je Milan.

– Znaš, dok te ovako slušam kako govoriš o moralu, o ljudskoj sudbini, o odnosu istine i lepote, o ljubavi, o smislu i suštini stvaranja, ili o duhovnoj energiji pesničkog stvaralaštva, pada mi na pamet ono razmišljanje Isidore Sekulić o ključevima nove civilizacije, odnosno njeno pitanje: „Šta će biti od čoveka, ko će tad biti on?“ – pridružuje se Kaća završnici duela, i nastavlja. – I mene kopka isto pitanje. Mislim da nikada neću prestati da tragam za pozitivnim posledicama tehnološkog napretka ljudskog društva, ali mi se negativne refleksije tog istog napretka na ljudsku svest stalno motaju po glavi. U tom traganju za duhovnim putevima odgonetanja sveta i mesta čovekovog u materijalno razvijenoj civilizaciji pesnici su otišli najdalje od svih. Jer, pesnici prolaze kroz faze očišćenja i samosvesti, i preispituju, i, kako to Isidora kaže, „raspremaju saznanja“, što su sve suštinska pitanja bitisanja, te mogu da uvide nužnost razumevanja među ljudima koje se zasniva na poverenju. Ko god odgonetne smisao života, koji vodi okretanju duhovnoj i plemenitoj vrsti postojanja, taj se približava prirodnosti, jednostavnosti, nenametljivosti, osobinama u kojima se ogleda sva složenost sveta. Jer, ovde složenost ne znači komplikovanost, već slojevitost znanja i osećanja u kojoj hijerarhija vrlina nikakvog značaja nema. To može pravi pesnik, kreativni mislilac, u sublimatima svoga duhovnog i kulturnog pregnuća, koje, kao poruku višeg smisla, upućuje primaocu da u tom naprezanju otkriva višeznačnost koja se kreće od ličnog ka univerzalnom. To može veliki pesnik koji prevazilazi lokalno u sprezi sa savremenim idejama takozvanog „svetskog duha“.